

32. *Populus* × *canescens* Sm. — Topola szara

Topola szara jest naturalnym mieszańcem topoli białej (*P. alba* L.) i osiki (*P. tremula* L.). Wprawdzie w literaturze i to nawet współcześnie (np. Franco, 1964, Flora Europaea, 1) traktowana jest ona dosyć często jako samodzielny, czysty gatunek, to jednak ostatnie eksperymentalne prace E. Marceta (1961, Schweiz. Anst. f. das Forst. Versuchswesen, 37) oraz S. Bartkowiaka i S. Białoboka (1966, Arboretum Kórnickie, 11) całkowicie potwierdzają jej mieszańcowe pochodzenie.

Zasięg *P.* × *canescens* pokrywa się rzecz oczywista z zasięgami gatunków rodzicielskich i na tym obszarze pojawia się ona w mniejszym lub większym nasileniu na rozproszonych stanowiskach. Dokładne wykreślenie tego zasięgu jest jednak niemożliwe, a to w związku z niedostatecznymi i niepewnymi danymi. Topola szara rozmnaża się bowiem generatywnie, a u jej potomstwa występuje zjawisko rozczepienia, tak że w populacjach siewek można znaleźć zarówno osobniki zbliżone swoimi cechami do drzewa macierzystego, jak też do form wyjściowych. W związku z powyższym w niniejszym opracowaniu ograniczono się jedynie do sporządzenia punktowej mapy stanowisk w Polsce.

Według J. A. Franco (l. c.) *P.* × *canescens* znana jest w dzikim stanie w Europie w następujących krajach: Austria, Anglia, Bułgaria, Francja, Niemcy, Irlandia, Szwajcaria, Holandia, Węgry, Włochy, Polska, Rumunia oraz środkowa i południowo-zachodnia, europejska część ZSRR. Poza tym w Danii, Grecji, Hiszpanii, Portugalii i Szwecji ma być uprawiana względnie naturalizowana. Jak podają S. Bartkowiak i S. Białobok (l. c.), topola szara, podobnie jak i topola biała, jest w Anglii i Irlandii tylko od dawna rozpowszechniona w uprawie. Rozmnażana była wegetatywnie z odrostów korzeniowych oraz łatwo się rozsiewała. W efekcie masowego występowania robi w tych krajach wrażenie drzewa rodzimego, i uważana jest powszechnie przez botaników angielskich za dobry gatunek, a nie za mieszańca (np. Clapham, Tutin, Warburg, 1962, Flora of the British Isles; Perring, Walters, 1962, Atlas of the British Flora).

P. × *canescens* była w Polsce jeszcze do niedawna mało znana i najczęściej nie odróżniano jej od topoli białej i osiki. Okazuje się jednak, że mieszaniec ten nie jest wcale tak rzadki, jakby to można przypuszczać. Występuje najczęściej w dolinach rzek razem z topolą białą i czarną, a niekiedy nawet i w lasach. Według R. Kobendzy (1952, Roczn. Sekc. Dendr. PTB, 8) rośnie dobrze na madach nadrzecznych, w zespołach łągowych doliny Wisły oraz innych rzek krajowych. Oprócz tego wkracza także na wyżynę dyluwialną oraz pojawia się na zboczach tarasów i na skarpach utworzonych z glin zwałowych.

U nas w kraju, jak podaje W. Bugała (1955, Roczn. Sekc. Dendr. PTB, 10), przeważają formy topoli szarej zbliżone swymi cechami do *P. alba*, a do rzadkości należą formy przypominające *P. tremula*.

Zasięg *P.* × *canescens* nie był u nas dotychczas opracowany, a jedynie Z. Pohl i Z. Stecki (1959, Arboretum Kórnickie, 4) opublikowali mapkę punktowego rozmieszczenia stanowisk tego mieszańca w Wielkopolsce. Więcej uwagi poświęcono za to zmienności topoli szarej i z tego zakresu ukazało się kilka prac (Wróblewski, Wallisch, 1930, Roczn. Polsk. Tow. Dendr., 3; Bugała, 1951, Acta Soc. Bot. Pol. 21, 1-2; Kobendza, 1952, l. c.; Bugała, 1955, l. c.; Bartkowiak, 1961, Arboretum Kórnickie, 6; Bartkowiak, Białobok, 1964, Arboretum Kórnickie 9; 1966, l. c.).

The grey poplar is the natural hybrid between the white poplar (*P. alba* L.) and the trembling aspen (*P. tremula* L.). Although in the literature, even currently (e. d. Franco, 1964, Flora Europaea, 1) it is treated quite often as an independent, pure species, recent experimental studies of E. Marcet (1961,

Schweiz. Anst. f. das Forst. Versuchswesen, 37) and those of S. Bartkowiak and S. Białobok (1966, Arboretum Kórnickie, 11) fully confirm its hybrid origin.

The range of *P. × canescens* coincides of course with the ranges of the parental species, and in this region it occurs to a greater or lesser degree of intensity in scattered stands. However an accurate delimitation of its range is not possible, because of insufficient or uncertain data. The grey poplar propagates generatively and in its progeny the phenomenon of genetic segregation is observable so that in the seedling progenies individuals similar to the mother tree can be found together with ones similar to the original species. As a result in the present study work was restricted to the preparation of a point map of stands of the tree in Poland.

According to J. A. Franco (l. c.) *P. × canescens* is known in the wild condition in the following European countries: Austria, Britain, Bulgaria, France, Germany, Ireland, Switzerland, Holland, Hungary, Italy, Poland and Romania as well as in the central and southwestern, European part of the USSR. Besides in Denmark, Greece, Spain, Portugal and Sweden it is said to be under cultivation or naturalized. As has been reported by S. Bartkowiak and S. Białobok (l. c.) the grey poplar as well as the white poplar is in Britain and Ireland only in cultivation under which it was there for a very long time. It was propagated from coppice and its seeds spread easily. As a result of massive occurrence in these countries it gives the impression of being an indigenous species and it is commonly considered by English botanists as a good species and not as a hybrid (e. g. Clapham, Tutin, Warburg, 1962, Flora of the British Isles; Perring, Walters, 1962, Atlas of the British Flora).

P. × canescens was until recently little known in Poland, and usually it was not distinguished from the white poplar or from aspen. It appears however that this hybrid is not at all as rare as one might imagine. It occurs usually in the valleys of rivers together with the white and black poplars and sometimes even in forests. According to R. Kobendza (1952, Roczn. Sekc. Dendr. PTB, 8) it grows well on riverside silts, in carr communities in the valley of the Vistula and other Polish rivers. It enters also the diluvial plateau and occurs on terraced slopes and on slopes formed by boulder clay. In Poland, as was reported by W. Bugała (1955, Roczn. Sekc. Dendr. PTB, 10) forms of grey poplar akin in morphology to *P. alba* dominate while forms similar to *P. tremula* are rare.

The range of *P. × canescens* distribution in Poland has not been studied yet and only Z. Pohl and Z. Stecki (1959, Arboretum Kórnickie, 4) have published a point map of the distribution of the stands of this hybrid in Wielkopolska. On the other hand more effort was devoted to the study of *P. × canescens* variability and in this field several papers have been published (Wróblewski, Wallisch, 1930, Roczn. Polsk. Tow. Dendr., 3; Bugała, 1951, Acta Soc. Bot. Pol., 21, 1-2; Kobendza 1952, l. c.; Bugała, 1955, l. c.; Bartkowiak, 1961, Arboretum Kórnickie, 6; Bartkowiak, Białobok, 1964, Arboretum Kórnickie, 9; 1966, l. c.).

Тополь серый является естественным гибридом *P. alba* L. и *P. tremula* L. Правда, в литературе, в том числе даже в современной (например, Franco, 1964, Flora Europaea, 1), он довольно часто трактуется как самостоятельный („чистый”) вид, однако экспериментальные работы последних лет (Marcet, 1961, Schweiz. Anst. f. das Forst. Versuchswesen, 37; Bartkowiak Białobok, 1956, Arboretum Kórnickie, 11), полностью подтвердили его гибридное происхождение.

Ареал *P. × canescens* очевидным образом покрывается ареалами родительских видов, и на этой территории он встречается в меньшей или большей степени на разбросанных местонахождениях. Но детальное установление границ ареала сейчас невозможно из-за недостаточности и неточности сведений, которыми мы располагаем. Тополь серый размножается генеративно, и в его потомстве наблюдается расщепление, в результате которого в популяциях семянцев можно обнаружить как экземпляры, сходные с материнским растением, так и особи, близкие к исходным формам. В связи с этим при настоящей обработке материала была составлена точечная карта местонахождений лишь в пределах Польши.

P. × canescens известен в дикорастущем состоянии в следующих странах Европы (Franco, l. c.): Австрия, Англия, Болгария, Венгрия, Германия, Голландия, Ирландия, Италия, Польша, Румыния, Швейцария а также СССР (центральные и юго-западные районы европейской части). Кроме того, в Греции,

Дании, Испании, Португалии и Швеции он культивируется или натурализовался. По мнению же С. Бартковяка и С. Бялобока (Bartkowiak, Białobok, l. c.), тополь серый (так же как тополь белый) в Англии и Ирландии издавна был распространён в культуре, легко размножаясь и вегетативно (корневыми черенками) и генеративно. Массовое распространение его в этих странах создало впечатление, что это хороший дикорастущий вид не гибридного происхождения. Таким его считает большинство английских ботаников (например, Clapham, Tutin, Warbur, 1962, Flora of the British Isles; Perring Walters, 1962, Atlas of the British Flora).

P. × canescens ещё недавно был мало известен в Польше, и его обычно не отличали от родительских видов. Теперь, однако, выяснилось, что гибрид этот вовсе не так редок, как можно было бы предполагать. Чаще всего он встречается в долинах рек вместе с тополем белым и тополем чёрным, а иногда даже в лесах. Он хорошо растёт на приречных топях и на заливных лугах долины Вислы и других рек (Kobendza, 1952, Roczn. Sekc. Dendr. PTB, 8). Кроме того, он подымается на дилuviальную возвышенность, встречается на склонах пойменных террас и на глинистых наносах.

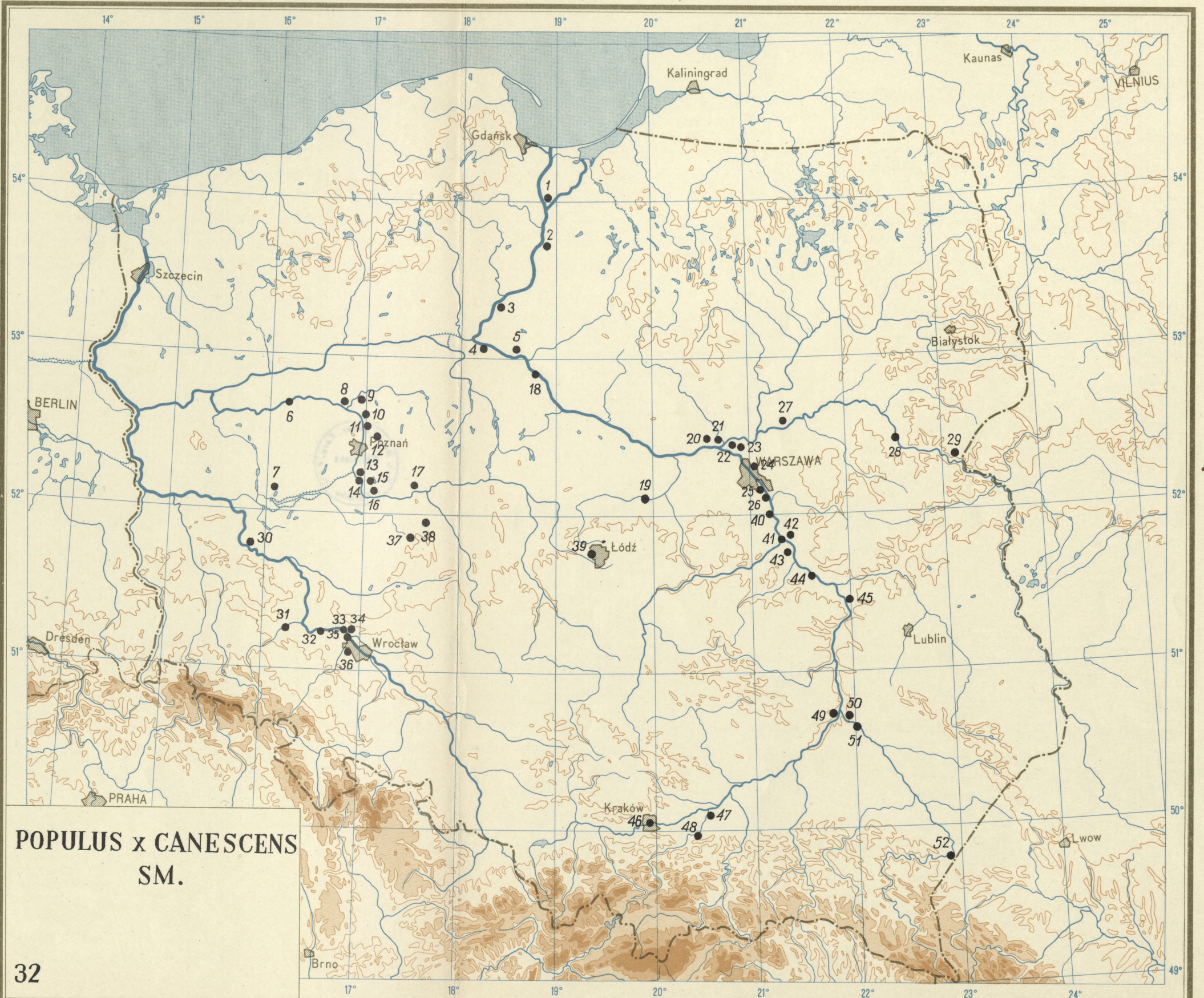
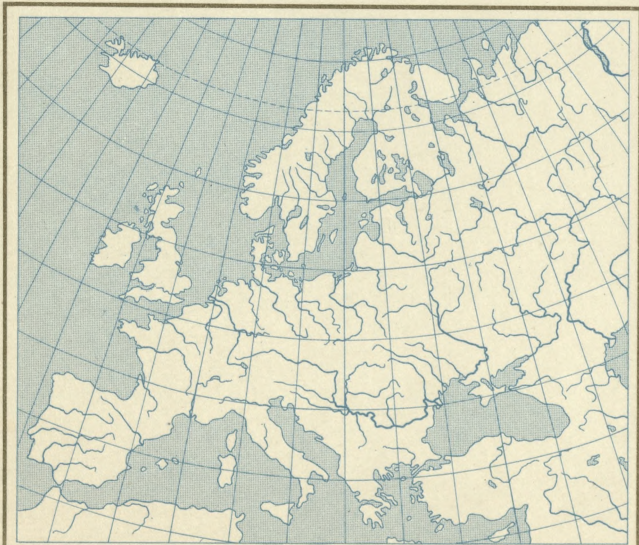
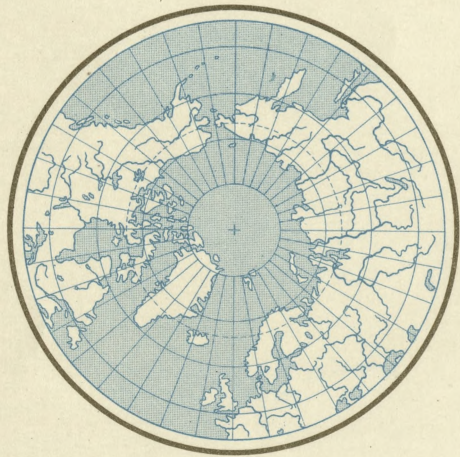
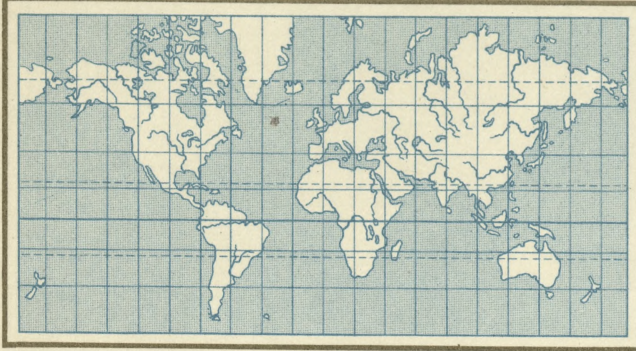
В нашей стране (Bugala, 1955, Roczn. Sekc. Dendr. PTB, 10) преобладает форма *P. × canescens*, более близкая по своим признакам к *P. alba*; формы же, напоминающие *P. tremula*, встречаются редко.

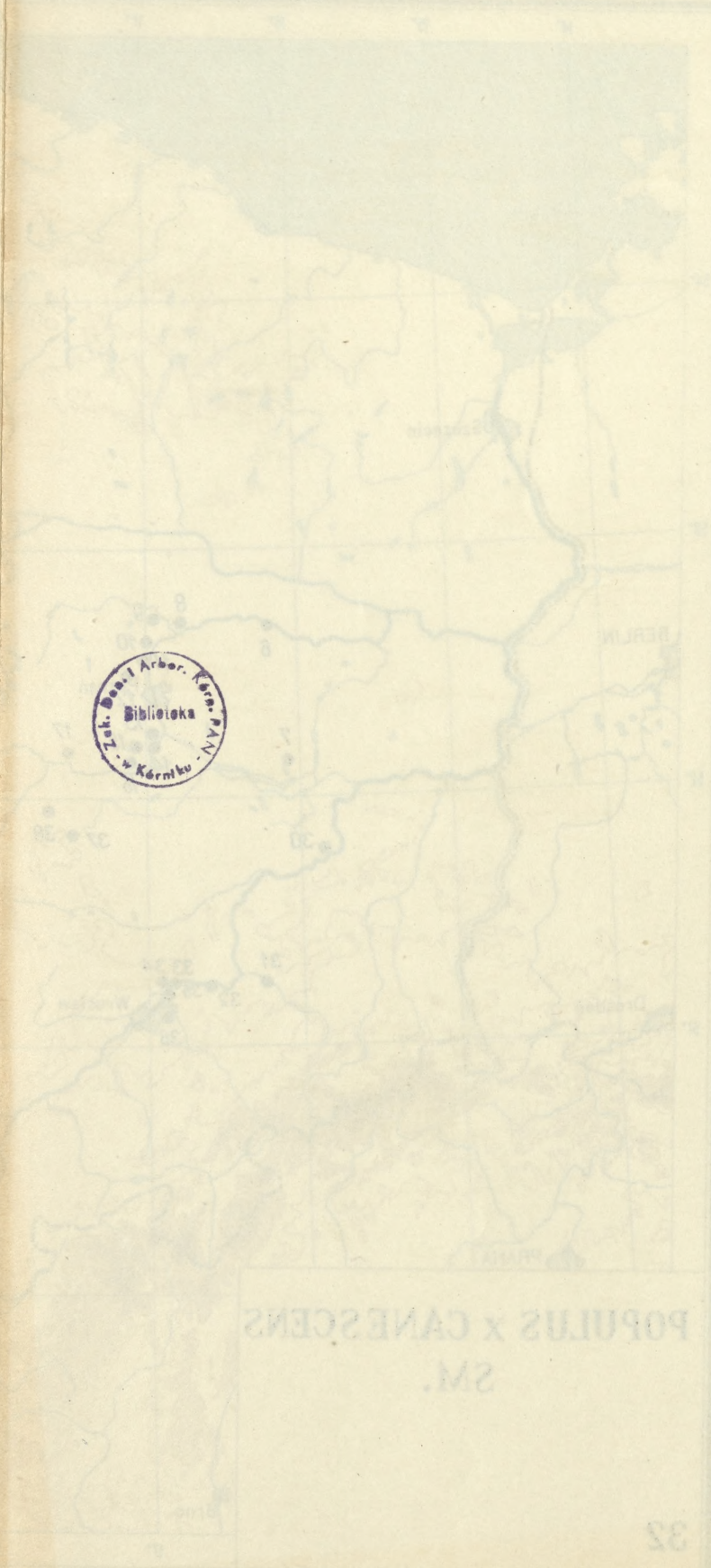
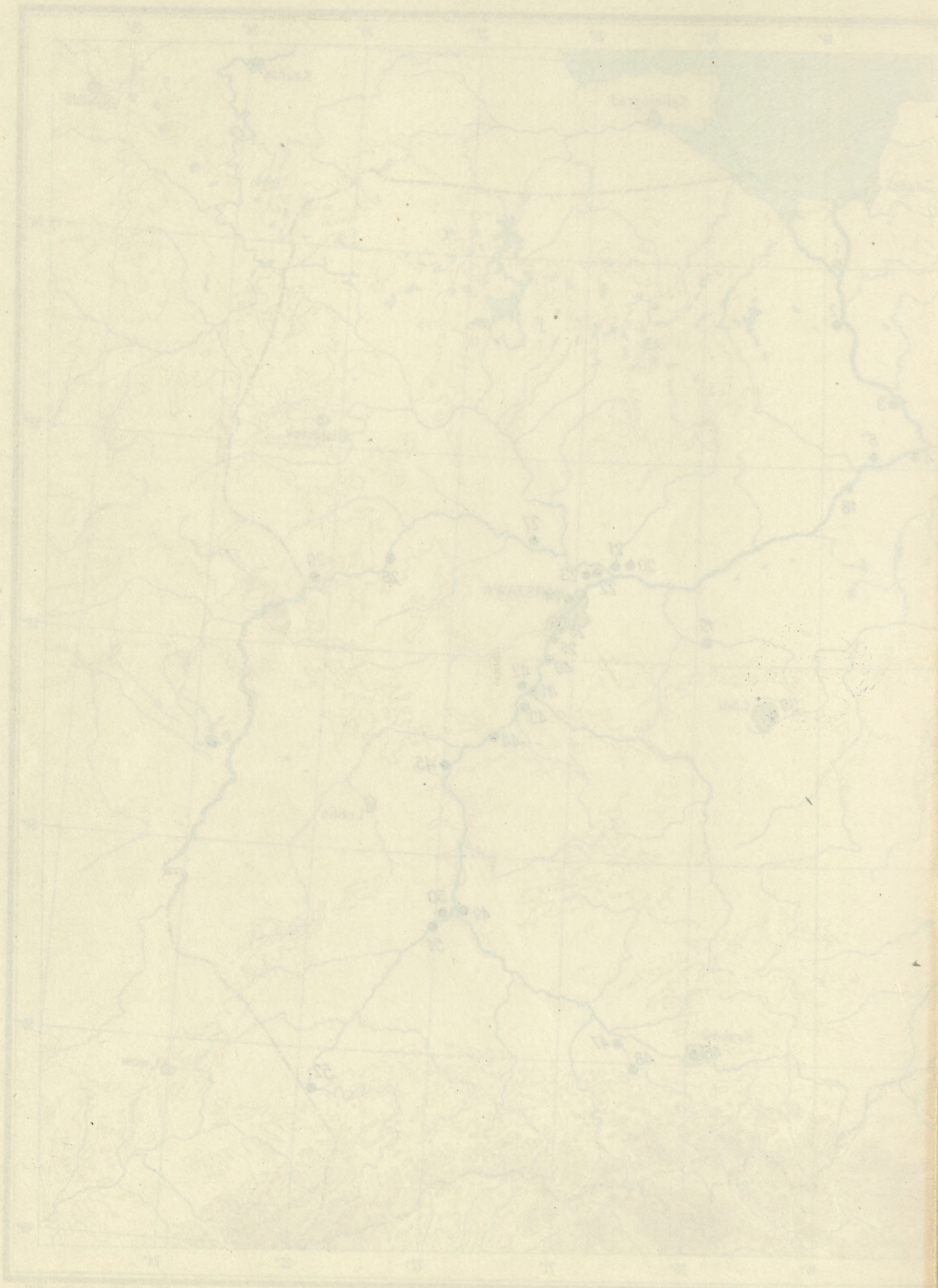
Ареал *P. × canescens* в Польше не был до сих пор обработан. Была опубликована только лишь точечная карта размещения его местонахождений в Великой Польше (Pohl, Stecki, 1959 Arboretum Kórnickie, 4). Больше внимания уделялось зато вопросам изменчивости вида и по этому вопросу был опубликован ряд статей. (Wróblewski, Wallisch, 1930, Roczn. Polsk. Tow. Dendr., 3; Bugala, 1951, Acta Soc. Bot. Pol. 21, 1 - 2; Kobendza, 1952, l. c.; Bugala, 1955, l. c.; Bartkowiak, 1961, Arboretum Kórnickie 6; Bartkowiak, Białobok, 1964, Arboretum Kórnickie, 9; 1966, l. c.).

STANOWISKA - LOCALITIES - МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ

1. Leśnictwo Maławy, Nadl. Ryjewo, czy dziko? (Bugala, 1954)!
2. Białki, na południe od Kwidzyna (Klinggraeff, 1880, Versuch einer topograph. Flora der Prov. Westpr.).
3. W Płutowie, Nadl. Chełmno (Bugala, 1953)!
4. Ruda, pow. Bydgoszcz (Kulesza, 1927, Ochr. Przyr., 7).
5. Toruń, nad Wisłą (Bugala, 1954)!
6. Nadl. Wronki, leśn. Pakawie, nad Wartą (Pohl, Stecki, l. c.).
7. Nadl. Wolsztyn, leśn. Powodowo, oddz. 9a (Pohl, Stecki, l. c.).
8. Nad Wartą, między wsią Bąblin a Słonawy (Browicz, 1968)!!
9. Nadl. Kały, leśn. Buczyzna, oddz. 132 (Pohl, Stecki, l. c.).
10. Nadl. Kały, leśn. Starczanowo, oddz. 109b (Pohl, Stecki, l. c.).
11. Bolechowo (Szulczewski, 1951, Prace Kom. Biol. PTPN, 12, 6).
12. Wronczyn (Szulczewski, l. c.).
13. Krajkowo, nad Wartą (Bugala, 1960)!
14. Rogalin, nad Wartą (Bugala, 1951, l. c.).
15. Nadleśnictwo Kórnik, leśn. Błażejowo, oddz. 49 (Pohl, Stecki, l. c.).
16. Mechlin, nad Wartą (Bugala, 1953, 1960)!
17. Czeszewo (Szulczewski, l. c.).
18. Przy drodze z Ciecchocinka do Nieszawy, nad Wisłą (Bugala, 1954)!
19. Zielkowice, pow. Łowicz (Mowszowicz, 1960, Conspectus Florae Lodziensis, l).
20. Wysoki brzeg Wisły koło Wólki Smoszowskiej, na zachód od Zakroczyzna (Bugala, 1961)!
21. Modlin, od strony Warszawy, nad Wisłą (Bugala, 1953)!
22. Rajszew (Kobendza, l. c.).
23. Skierdy pod Jabłoną (Kobendza, l. c.).
24. Pod Tarchominem (Kobendza, l. c.).
25. Ursynów; ponad skarpią na Wierzbnie; między Zawadami i Jeziorną (Kobendza, l. c.).
26. W Oborach (Kobendza, l. c.).
27. Słomianka pow. Wyszaków, zbocza pradoliny Bugu (Bugala, 1961)!
28. Między wsią Małożew a Wirowem-Klasztornym, nad Bugiem (Bugala, 1961)!
29. Sutno, pow. Siemiatyczne, stare łachy nad Bugiem (Bugala, 1961)!
30. Siedlisko, nad Odrą (Schalow, 1928)!
31. Legnica, nad Kaczawą (Callier, 1895; Figert, 1913)!
32. Rzeczyca (Schube, 1915)!
33. Piskorzowice, nad Odrą (Schalow, 1917)!
34. Rędzin, nad Odrą (Uechtritz, 1881)!
35. Maślice (Siegert, 1885); Wrocław-Leśnica (Zielnik Instytutu Botaniki, Wrocław)!
36. Smolec pod Wrocławiem (Uechtritz, 1862)!
37. Koźmin (Szulczewski, l. c.).
38. Kotlin (Szulczewski, l. c.).
39. Łódź - Zdrowie (Mowszowicz, l. c.).
40. Góra Kalwaria (Kobendza, l. c.); Kępa Dębówka (Bugala, 1954)!

41. Mniszew (Kobendza, l.c.).
42. Nad stawami rybnymi w Wildze (Koendza, l.c.).
43. Magnuszew (Kobendza, l.c.).
44. Kępa Bielańska pod Kozienicami (Kobendza, l.c.).
45. Puławy (Zapałowicz, 1908, *Conspectus Florae Galiciae*, 2; Bugała, 1954)!
46. Kraków (Zapałowicz, l.c.); Dębniaki (Żmuda, 1920, *Spraw. Kom. Fizj.*, 58/54).
47. Dolina Raby koło Ujścia Solnego (Bugała, 1963)!
48. Dolina Raby koło Bochni (Bugała, 1963)!
49. Dolina Wisły koło Sandomierza (Bugała, 1954)!
50. Dolina Sanu koło Radomyśla (Bugała, 1955)!
51. Charzewice, nad Sanem (Bugała, 1955).
52. Hurko nad Sanem koło Przemyśla (Piórecki, Chroń. Przyn. Ojcz., 24, 4).

Instytut Arbor. Katedra
Biblioteka
ul. Żurajska 43
- w Kórniku -

POPULUS X CANESCENS
2M.

32

